

Яковенко Роман Валерійович,
к.е.н., доцент, доцент кафедри економічної теорії,
маркетингу та економічної кібернетики
Кіровоградського національного технічного університету
Соловйова Вікторія Юріївна,
студентка групи МЕ-14
Кіровоградського національного технічного університету

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ В УКРАЇНІ

В усьому цивілізованому світі середній клас виступає основним внутрішнім інвестором держави, піклуючись про майбутнє процвітання своєї країни і подальших поколінь. Підтримка фінансового ринку інвестиціями в державні цінні папери, страхові, пенсійні, інвестиційні і взаємовигідні фонди забезпечують його представникам певний рівень доходу. Через накопичення і участь в різних системах страхування середній клас забезпечує інвестиційний потенціал країни [3].

Як основний платник податків, середній клас формує державний та місцевий бюджети, визначає споживчу поведінку населення та вирішальним чином впливає на розвиток внутрішнього ринку. Шляхом накопичення та участі у різних системах страхування, створює потужний інвестиційний ресурс, та завдяки активній участі у громадському та політичному житті визначає моральні стандарти суспільства. Процес формування середнього класу в Україні перебуває, поки що, на початковому етапі.

Поняття „середній клас” навіть сьогодні розглядається як неоднозначне і немає єдиних підходів до його визначення в світовій і вітчизняній практиці. Його характерні ознаки та критерії ідентифікації, оцінки реальної і потенційної чисельності середнього класу поступово змінюються та диференціюються. До таких ознак належать: отримані доходи, наявність об'єктів власності, соціальний статус, професійно-кваліфікаційний та освітній рівень, наявність достатнього вільного часу, самоідентифікація. У розвиненій економіці ці критерії взаємопов'язані, оскільки вищий дохід і рівень споживання нерозривно пов'язані з якісною освітою і кваліфікацією, а також відповідним статусом людини в суспільстві. Проте критерії, що характеризують західний середній

клас, не можна повною мірою використовувати для аналізу структури суспільства в Україні [3].

В Україні частка населення, які можуть підпадати під „середній клас” сьогодні складає 12-15%. Тут дуже багато проблем з визначенням категорій населення, яких можна віднести до середнього класу. Дуже часто трапляється так, що освіта людини є невідповідною позиції, на якій вона працює. Наприклад, професор, який працює продавцем, не належить до середнього класу. Так само, професор, який працює на відповідній посаді і отримує державну зарплату – не належить до середнього класу за своїми умовами життя [3].

Для розуміння образу середнього класу важливе виділення його сучасної структури. До представників середнього класу відносять стійкий прошарок людей – власників нерухомості, земельних ділянок, акцій, дрібних і середніх підприємців, фермерів, науково-технічну, військову та гуманітарну інтелігенцію, висококваліфікованих робітників, фахівців середньої ланки керування, фінансистів, менеджерів. Його складають представники виробничої і невиробничої сфер, що одержують середній по своїх розмірах дохід у вигляді прибутку або заробітної платні [3].

Зародження „нового” середнього класу в Україні стримується низкою обставин. Якщо „новий” середній клас у західних країнах зародився понад півстоліття тому, то в Україні цей процес лише розпочинається. На Заході „новий” середній клас формувався за рахунок висококваліфікованих спеціалістів і менеджерів, затребуваних ефективно функціонуючими підприємствами й організаціями переважно високотехнологічних та інформаційних галузей (банківських, страхових, інформаційних, торгівлі і послуг), в Україні ж ці можливості обмежені [4, с. 26-27].

На нашу думку, основними проблемами формування середнього класу сьогодні є:

1) соціально-економічні процеси, які пов'язані з ринковою трансформацією економіки, змінами в організації та функціонуванні виробництва, розвитком продуктивних сил, тощо;

2) соціально-політичні процеси, що полягають у діяльності державних інститутів як одного з найважливіших механізмів збалансування, узгодження і гармонізації інтересів різних соціальних груп і верств, соціальної політики;

3) соціокультурні та соціально-психологічні процеси, традиції, ціннісні орієнтації та установки індивідів і соціальних груп, їхньої готовності до сприйняття змін та діяльності за нових умов.

Процес формування середнього класу має ґрунтуватися на зростанні конкурентних переваг, пов'язаних з якістю робочої сили і рівнем її оплати. В Україні існують серйозні проблеми розвитку національного ринку праці. Насамперед, слід відзначити низьку мотивацію населення до економічної активності та підвищення власної конкурентоспроможності на ринку праці. Першочергове значення для формування потужного середнього класу набуває усвідомлення кожним громадянином власної відповідальності за свій добробут і розвиток [5, с. 4].

Ще одним негативним фактором, який стримує формування середнього класу в Україні, є невідповідність між освітньо-кваліфікаційним рівнем, складністю і соціальною значущістю виконуваної роботи та розміром оплати праці. Найбільше ця неадекватність виявляється у сфері освіти та охорони здоров'я. Працівники цих галузей мають належати до середнього класу, але внаслідок того, що переважна більшість з них працює в бюджетних закладах, їхня заробітна плата дуже низька: в освітян вона на чверть, а в медиків на третину нижча від середньої в економіці [5, с. 5].

Має змінитися політика формування доходів, котра повинна сприяти їх легальному зростанню, їй має відповідати і політика досягнення суспільного прогресу, оскільки теперішні середні дохідні групи населення можуть підтримувати політичні сили, які дестабілізуватимуть суспільство в майбутньому – замість того, щоб середній клас став гарантом соціально-

політичної стабільності. В умовах накопичення значних доходів нелегальним шляхом і зацікавленості їх власників до перебування в тіні відбувається подальше розшарування населення на багатих і бідних, що в свою чергу, призводить до дестабілізації суспільства. Зростання зайнятості в неформальному секторі не припинялося навіть у часи економічного зростання [6, с. 6].

Політика сприяння створенню середнього класу в Україні має спиратися на підтримку працюючого населення, забезпечення випереджального зростання зарплатні, захист інтелектуальної власності та зміцнення на цих засадах становища висококваліфікованої робочої сили, а також на підтримку підприємництва. Становлення середнього класу в українському суспільстві має відбуватися не шляхом створення принципово нового соціального угруповання, а за допомогою поступової трансформації відповідних соціальних груп і способу їх життя [7, с. 35].

Становлення середнього класу передбачає формування нової моделі споживання, яка відповідатиме гідному рівню життя і тому є стимулом економічної (трудової та підприємницької) активності. Такий стандарт добробуту включає якісне житло, високу забезпеченість товарами довгострокового користування, наявність автомобіля, доступність якісних послуг. Подальший розвиток середнього класу в Україні пов'язаний з успішними економічними реформами і поверненням у коло середнього класу численної інтелігенції, що і становить осердя останнього в західних країнах. На погляд профспілок, подальше становлення середнього класу неможливе без конструктивного соціального діалогу. Профспілки мають наполягати не лише на подальшому розвитку держави з „людським обличчям”, а й на формуванні потужного та масового середнього класу, який має стати основою для побудови соціальної держави, розвитку громадського суспільства та добробуту наших громадян [3].

Список використаної літератури

1. Пастушок Т. О. Проблеми формування „середнього класу” в Україні / Т. О. Пастушок [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/16_ADEN_2010/Psihologia/68112.doc.htm.
2. „Новий” середній клас в Україні : проблеми формування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/vnz/reports/sociology/29606/>.
3. Чунаєв О. О. Формування середнього класу в Україні / О. О. Чунаєв [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.politikan.com.ua/2/7/0/2983.htm>.
4. Антошкіна Л. Середній клас : соціальний статус та економічні чинники його становлення і розвитку в Україні / Л. Антошкіна // Україна : аспекти праці. – 2005. – № 6. – С. 26–27.
5. Ткаченко Л. Середній клас та ринок праці / Л. Ткаченко // Праця і зарплата. – 2009. – № 8. – С. 4–5.
6. Кисільова Т. Середній клас – основа соціальної стабільності держави / Л. Кисільова // Праця і зарплата. – 2006. – № 8. – С. 6.
7. Латік В. Передумова демократичної перспективи / В. Латік // Сучасність. – 2008. – № 12. – С. 35.